

PSALTERIUM BEATAE MARIAE VIRGINIS

Beatrix királyné imádságos könyvének értelmezése

ADAMIK TAMÁS

III. RÉSZ

KÜLÖNBÖZŐ EGYHÁZI ÍRÓKNAK, SZENTEKNEK TULAJDONÍTOTT IMÁDSÁGOK

A Psalterium Beatae Mariae Virginis, Beatrix királyné imádságos könyve című kódexről már tartottam egy előadást itt a Szent István Társulatban, a társulati esték keretében. Előadásomban ismertettem a kézirat felfedezését, majd kifejtettem, hogy a *Psalterium Beatae Mariae Virginis* három részből áll: az első a prolóógus, a második a Mária-zsoltárkönyv, a harmadik pedig imádságok különböző egyházi íróktól. Előadásom további részében elemeztem a kézirat első két részét, a prolóógust¹ és a Mária-zsoltárkönyvet.² Jelen előadásomban a harmadik résszel, az imádságokkal foglalkozom, amelyeket olykor az eléjük írt bevezetések neves egyházi íróknak tulajdonítanak, más imák a szerzői név feltüntetése nélkül szerepelnek. Ugyanakkor már a korábbi kutatók is felfigyeltek arra, hogy bizonyos imákat egy bűnös nő mond.

Jelen előadásomban ugyanazt a módszert követem, amelyet az első előadásomban alkalmaztam. Nevezetesen a III. rész elejéről, közepéről és végéről fordítok és értelmezek bizonyos imákat, végül pedig összegezőképpen levonom belőlük a következtetéseket. Teszem ezt azzal a céllal, hogy egyrészt ellenőrizzem, hogy azt a szöveget, amelyet az összeállító egy neves egyházi írónak tulajdonít, valóban ez az egyházi író írta-e; másrészt, hogy megvizsgáljam, hogy azok az imák, amelyeknek nincs megadva szerzőjük, kapcsolatba hozhatók-e az Aragóniai királyi család valamely tagjával.

¹ ADAMIK Tamás: „Psalterium Beatae Mariae Virginis. Beatrix királyné imádságos könyvének értelmezése” I. rész, *Vallástudományi Szemle*, 14 (2018/1), 103–115.

² ADAMIK Tamás: „Psalterium Beatae Mariae Virginis. Beatrix királyné imádságos könyvének értelmezése” II. rész, *Vallástudományi Szemle*, 14 (2018/2), 103–115.

1. IMÁK A III. RÉSZ ELEJÉRŐL

1.1. Az első csoportból, tehát a III. rész elejéről négy imát ismertetek. Az első ima az ismeretlen összeállító szerint Richardus de Sancto Victore *A boldogságos Szűz Mária dicséreteiről* című könyvéből való; benne Jézus Krisztus anyjának tagjait magasztalja (97a–105b). Az ima előtt arany betűvel írva a következő tájékoztatás olvasható:

„Richardus de Sancto Victore *A boldogságos Szűz Mária dicséreteiről* című könyvében: A boldogságos Szűz szolgálatát odaadóan kell végezni. Üdvözölni és áldani kell a boldogságos Szűz Mária minden tagját, és minden tagjával kapcsolatban a legáhítatosabban kell megemlíteni (97a) mindegyiknek azon cselekedeteit, amelyekkel az Úrnak szolgált – mondják a tapasztaltak és akik a szent férfiaktól hallották. Aligha lehetne találni szolgálatnak másik olyan módját, amely annyira tetszene a boldogságos Szűznek, vagy amelyből akkora áhítat áradna az őt szeretőkre. Először két Üdvözlégyet mondunk a lábaihoz. Letérdelve; az imádság így folytatódik (97b)“:

„Édességes és boldogságos Szűz Mária, dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel a te boldogságos lábaidat, amelyek hordozták a földön az Atyaistennek egyszülöttét, a te boldogságos kicsinyedet, a te egyetlen szűzies fiacskád, a mi Urunkat, Jézus Krisztust, a valóságos Istent (98a) és a valóságos embert. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözölni remélek. *Egy Üdvözlégyet a méhéhez*. Édességes és boldogságos Szűz Mária, dicsérem, imádom, magasztalom, áldom minden igyekezetemmel azt a boldogságos méhedet, amelyben a te legtisztább véredből, a Szentlélek erejével (98b)

megfogant és megszületett, miközben te mindvégig szűz maradtál, az Atyaisten boldogságos egyszülötte, a te szűzies fiacskád, a mi Urunk, Jézus Krisztus, a valóságos Isten és a valóságos ember. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözölni remélek. Ámen. *Egy Üdvözlégyet a szívéhez*. Édességes és boldogságos (99a) Szűz Mária! Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel azt az édességes és boldogságos szívedet, amely hitt annak az angyali üdvözlésnek, és hívén megfogantad az Atyaisten ama boldogságos kicsiny egyszülöttét, a te egyetlen szűzies fiadat, a mi Urunkat, Jézus Krisztust, az igaz Istent és az igaz embert. Őbenne a legőszintébben hiszek (99b),

és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözölni remélek. Ámen. *Két Üdvözlégyet a kebleihez*. Édességes és boldogságos Szűz Mária! Dicsé-

rem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel ama boldogságos kebleidet, amelyek eltelve a Szentlélek harmatával szoptatták az Atyaisten boldogságos kicsiny egyszülöttét, a te (100a) egyetlen szűzies fiadat, a mi Urunkat, Jézus Krisztust, a valóságos Istent és a valóságos embert. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek. Ámen. *Két Üdvözlégyet a kezeihez.* Édességes és boldogságos Szűz Mária! Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel ama boldogságos kezeidet (100b),

amelyek olyan gondosan, olyan aggodalommal szolgáltak az Atyaisten ama boldogságos kicsiny egyszülöttének, a te egyetlen szűzies fiadnak, a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak, a valóságos Istennek és a valóságos embernek. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek. *Két Üdvözlégyet a szájához és nyelvéhez.* Édességes és boldogságos Szűz Mária! Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom (101a) minden igyekezetemmel azokat a boldogságos ajkaidat, amelyek olyan édesen, olyan áhítatosan csókolták az Atyaisten boldogságos kicsiny egyszülöttét, a te egyetlen szűzies fiadat, a mi Urunkat, Jézus Krisztust, a valóságos Istent és a valóságos embert. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek (101b).

Két Üdvözlégyet az ajkaihoz. Édességes és boldogságos Szűz Mária! Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel azokat a boldogságos ajkaidat, amelyek olyan édesen és olyan áhítatosan csókolták az Atyaisten boldogságos kicsiny egyszülöttét, a te egyetlen szűzies fiadat, a mi Urunkat, Jézus Krisztust, a valóságos Istent és a valóságos embert (102a). Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek. Ámen. *Két Üdvözlégyet az orrához.* Édességes és boldogságos Szűz Mária. Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel azt a boldogságos orrodát, amely érezte ama paradicsom virágának és gyümölcsének illatát, amelytől újra élednek a holtak (102b).

Ő az Atyaisten egyszülötte, a te egyetlen szűzies fiad, a mi Urunk, Jézus Krisztus, a valóságos Isten és a valóságos ember. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek. Ámen. *Két Üdvözlégyet a füleihez.* Édességes és boldogságos Szűz Mária. Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel azokat a boldogságos füleidet, amelyek (103a) félelemmel, rettegéssel és csodálkozással hallgatták azt az angyali üdvözlést, amelynek szívből hittél. És így méhedben megfogantad és számunkra

megszülte az Atyaistennek ama boldogságos kicsiny egyszülöttét, a te egyetlen szűzies fiadat, a mi Urunkat, Jézus Krisztust, a valóságos Istent és a valóságos embert. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te (103b)

érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek. Ámen.

Két Üdvözlégyet a szemeihez. Édességes és boldogságos Szűz Mária! Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel azokat a boldogságos szemeidet, amelyek olyan jámboran és jóságosan tekintettek az Atyaistennek arra a boldogságos egyszülöttére, a te egyetlen szűzies fiadra (104a), a mi Urunk Jézus Krisztusra, a valóságos Istenre és a valóságos emberre. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek. *Egy Üdvözlégyet a lelkéhez és a testéhez.* Édességes és boldogságos Szűz Mária! Dicsérem, imádom, magasztalom és áldom minden igyekezetemmel azt a boldogságos lelket és azt a boldogságos (104b)

testedet, amelyek átsegítenek abba a nyugalomba, ahol te mint úrnőnk, édességes Szűz, az Atyaistennel, az ő fiával és a tiéddel, a mi Urunkkal, a keresztre feszített Jézus Krisztussal és a Szentlélek Istennel az angyalok és arkangyalok összes rendjei fölött és az összes szent férfiak és szent nők fölött felmagasztalva, örökre megkoronázva trónolsz, és ebben a nyugalomban részesít bennünket e te egyszülötted (105a), a mi Urunk, Jézus Krisztus, a valóságos Isten és a valóságos ember. Őbenne a legőszintébben hiszek, és általa a te érdemeid és könyörgéseid miatt, édességes Szűz, üdvözülni remélek. Ámen.” (105b)

Szentviktori Richárd (Richardus de Sancto Victore) Hugóval együtt a szentviktori iskola leghíresebb képviselője. Hugo tanítványa, fiatalon, Angliából vagy Skóciából érkezett a Párizs mellett fekvő Szent Viktor apátságba, amelyben tanult, majd tanított, 1162-től pedig priorja lett. Születési éve ismeretlen, Jean Chatillon 1110 körülre teszi;³ halálának éve azonban biztos: 1173. Műveit a 16. és a 17. században kezdték kiadni, végül a 19. században a *Patrologia Latina* 196. kötetében láttak napvilágot. Néhány neki tulajdonított mű hitelessége csak a 20. században nyert bizonyítást.⁴

Fontosabb művei: *A Liber exceptionum* (A kivételek könyve) bevezetés a Szentírásba, amelyben a szerző összegyűjti és alkalmazza a Biblia értelmezése szempont-

³ CHATILLON, Jean: „Richard de Saint-Victor.” in *Dictionnaire du Moyen Age, littérature et philosophie*, Paris, Encyclopaedia Universalis et Albin Michel, 1999, 695.

⁴ LONGÈRE, Jean: „Richard de Saint-Victor.” in *Dictionnaire des lettres françaises. Le Moyen Age*, Ouvrage préparé par Robert Bossuat, Louis Pichart et Louis Raynaud de Lage, Édition entièrement revue et mise à jour sous la direction de Geneviève Hasenohr et Michel Zink, Paris, Fayard, 1992, 1270.

jából fontos filozófiai, földrajzi és történeti fogalmakat. Közülük többet idősebb rendtársától és tanárától, Hugótól vesz át, de jól ismeri kortársai, Pierre Abélard, Pierre Lombard és Robert de Melun gondolatvilágát is.

Richárd kiváló teológus is. Ennek bizonyúsága *De Trinitate* (A Szentháromság-ról) című munkája amelyet Achard de Saint Victor azonos című könyve inspirált; benne a kölcsönös és rendezett szeretet dialektikájával a szeretet misztériumát kutatja.⁵ Richard mint a középkor legjelentősebb misztikusa elmélyülten vizsgálja a kontemplációt: „a Benjamin minor tárgya a lélek előkészítése a kontemplációra, a Benjamin maior pedig a kontempláció kegyelméről szól. Richárd a lélek útját írja le az anyagi világ szemléletétől az istenséggel való misztikus egyesülésig, amely az önkívület (*alienatio mentis*) állapotában következik be.”⁶ Ez a misztikus szemlélet erősen megmutatkozik *Adnotationes mysticae in Psalmos* (Misztikus megjegyzések a Zsoltárokhoz) és *Explicatio in Cantica Cantorum* (Az Énekek éneke magyarázata) című munkáiban is.⁷

A Psalterium Beatae Mariae Virginis III. részét nyitó *Liber de laudibus Beatae Mariae Vrginis* című munkát a fentebb idézett művek nem említik Richárd művei között. Eddig egyedül Giovanni Bardi *Riccardo di S. Vittore, La vita, le opere, il pensiero* című terjedelmes tanulmányában akadtam rá, mégpedig a „kéziratos művek” között, amelyek pontosan még nincsenek meghatározva, a 31. tétel alatt: *De laudibus Beatae Mariae* (Boldogságos Mária dicséreteiről) címen, amely az Ambrosiana Könyvtárban található Milánóban.⁸ Ez a kézirat hozzáférhetetlen számomra, ez a tény azonban különösebb problémát nem okoz, mert az *Explicatio in Cantica canticorum* című kommentárja ki van adva a *Patrologia Latinában*, s ebben a völegény dicséri menyasszonyának tagjait, ebből pedig egyértelmű, hogy Richardus de Sancto Victore a Szűz Mária tagjait dicsőítő művét az Énekek éneke mintájára írta meg.

Például kommentárjának 23. fejezetében az Énekek énekének 4. fejezetéből ezt idézi: *Duo ubera tua sicut duo hinnuli caprae gemelli qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbrae* (4, 5) – „A két melled, mint a gidák, a gazella ikrei, amelyek ott legelnek a liliomok közt. Míg föl nem támad a nappali szellő, és az árnyékok útnak nem indulnak.”⁹ Az idézett részt többek között így kommentálja

⁵ Vö. DUMEIGE, Gervais: *Richard de Saint-Victor et l'idée chrétienne de l'amour*, Paris, Presses Universitaires de France, 1952, 155–164.

⁶ REDL Károly: *Az égi és a földi szépről. Források a későantik és a középkori esztétika történetéhez*, Budapest, Gondolat, 1988, 295.

⁷ LONGÈRE: i. m., 1271.

⁸ BARDI, Giovanni: „Riccardo di S. Vittore: La vita, le opere, il pensiero”. *Atti della Reale Accademia Nazionale dei Lincei*, anno CCCXXVIII, 1931, Serie sesta, Memorie della classe di scienze morali storiche e filologiche, Volume IV, Roma, 1931, 430.

⁹ Az Énekek éneke magyar fordítását az alábbi kiadás alapján közlöm: *Biblia. Ószövetségi és újszövetségi Szentírás*, Szent Isván Társulat, Budapest, 1976.

Richardus: „Ezek a mellek a szeretet tejével telnek meg, amellyel a fiatalabbakat és a gyengébbeket felüdítik, mintegy anyaként jóllakatják és táplálják őket. – Ezeket a melleket azonban át lehet vinni a boldogságos Szűzre. Az ő két melle ugyanis kétféle szeretet tejét árasztja: a bűnösöknek bocsánatot eszközöl ki, az igazaknak pedig kegyelmet.”

A kommentár 26. fejezete pedig ezt címet viseli: *De beatae virginis Mariae integra et perfecta pulchritudine*¹⁰ (A boldogságos Szűz Mária érintetlen és tökéletes szépségéről). Utána az Énekek énekéből ezt sort idézi Richard: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te* (4,7). – „Egészen szép vagy, kedvesem, nincsen rajtad semmi folt.” Majd Szűz Máriára alkalmazza: *Beata Maria virgo tota pulchra fuit, quia sanctificata in utero*. – „Boldogságos Szűz Mária teljesen szép volt, mivel meg volt szentelve a méhében.” Utána megmondja, hogyan kell ezt értelmezni: *Ab utero quoque egressa nec mortale unquam nec veniale commisit*.¹¹ – „Az anyaméhéből kilépve sem követett el sohasem halálos vagy bocsánatos bűnt.” Tehát szeplőtelenül fogantatott. Ugyanezt hangsúlyozzák a Mária- zsoltárok és a Mária-imák.

A kommentár 37. fejezetének címe: *De qualitate membrorum dilecti* (A jegyes tagjainak milyenségéről). Ebben a fejezetben dicséri a haját (*comae eius*),¹² a szemeit (*oculi eius*),¹³ a 38.-ban az arcát (*genae*),¹⁴ az ajkait (*labia eius*),¹⁵ a kezét (*manus eius*)¹⁶ és a hasát (*venter eius*).¹⁷

A kommentár 39. fejezetének címe pedig így szól: *Descriptio aliquorum membrorum dilecti, et Virginis Mariae laudes* (A kedves néhány tagjának leírása és Szűz Mária dicséretei), és magasztalja benne a szent Szűz lábait (*crura eius*),¹⁸ szépségét (*species eius*).¹⁹

A fentiek alapján tehát megállapíthatjuk, hogy a *Psalterium* Szűz Mária tagjait dicsérő imájának forrása valóban Szentviktori Richárd *Liber de laudibus Beatae Mariae Virginis* című munkája volt, úgy, ahogyan ezt a *Psalterium* ismeretlen szerzője állítja. Ezt a munkát azonban, mint fentebb kimutattuk, az Énekek éneke alapján készítette el Richardus de Sancto Victore. Az ismeretlen szerző viszont rendszeresebben és az ima műfajának megfelelően sematikusabban fogalmaz, mivel a Szűz Mária kultusz gyakorlatát akarja elmélyíteni. Richárd viszont a kommentár

¹⁰ PL 196, 482C.

¹¹ PL 196, 482C.

¹² PL 196, 509B.

¹³ PL 196, 510B.

¹⁴ PL 196, 512B.

¹⁵ PL 196, 512D.

¹⁶ PL 196, 513B.

¹⁷ PL 196, 514B.

¹⁸ PL 196, 514D.

¹⁹ PL 196, 516A.

műfajának megfelelően ott magyaráz és úgy, ahogyan ezt egy misztikus teológus szükségesnek tartja, mert a Szent Szűz kultuszát is be akarja emelni misztikus teológiájába.

1. 2. ORATIO DEVOTISSIMA (A LEGÁHÍTATOSABB IMÁDSÁG)

„Ó, szeplőtelen és örökké áldott, egyedülállóan páratlan Szűz, mindig istenszülő Mária. Isten legkedvesebb temploma, a Szentlélek (105b)

szentélye, az égi királyság kapuja, aki által Isten után él az egész földkerekség. Fordítsd jámborságod füleit méltatlan könyörgéseim felé, légy kegyes hozzám, *igen gonosz bűnös férfhez (impiissimo peccatori)*, és mindenben kegyesen támogass. Ó, te legboldogabb János, Krisztus bizalmas barátja, akit ugyanez a mi Urunk, Jézus Krisztus szűzként kiválasztott, és a többi apostolánál jobban szeretett, (106a) és égi misztériumokkal a többiekénél jobban átitatott, apostolává és a leghíresebb evangélistájává avatott. Téged is szólítalak Máriával, ugyanezen Megváltónknak, a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak anyjával együtt, hogy méltóztassál segítségedet felém fordítani. Ó, két égi gyöngyszem, Mária és János! Ó isteni végzés két ablaknyílása, akik Isten, a fény előtt világítanak, sugaraitokkal űzzétek el (106b)

bűneim felhőit! Ti vagytok ugyanis az a kettő, akikre az Atyaisten egyszülött fia által különösképpen házat épített magának. És akikben az Atyaisten egyszülött fia legőszintébb szüzességetek érdeme miatt megerősítette szeretetének privilégiumát. A kereszten függve egyiketeknek így szólt: „Asszony, íme a te fiad!” Ezután ezt mondta tanítványának: „Íme a te anyád!”²⁰ Ennek (107a) az oly szent szeretetnek az édességével, amellyel akkor mintegy az Úr szája által, anya és fiaként összekapcsolódtatok, nektek, mindkettőtöknek *én, a bűnös férfi (ego peccator)* ma felajánlom testemet és lelkemet, hogy minden órában és pillanatban, belül és kívül erős őrzőim legyetek, és Istennél kegyesen méltóztassatok közben járni *értem, bűnös férfiért (pro me peccatore)*. Szilárdan hiszek nektek, és kételkedés nélkül vallom (107b),

hogy amit ti akartok, Isten akarata, és amit nem akartok, Isten se akarja. Ezért bármit is kértek tőle, haladéktalanul megkapjátok. Tehát a ti méltóságtoknak erre az igen hatalmas erényére kérjétek *nekem, bűnös férfinek (mihi peccatori)*, testemnek és lelkemnek üdvösséget. Érjétek el, kérlek, érjétek el a ti dicsőséges könyörgéseitekkel, hogy a szívemet meglátogatni és megerősíteni méltóztasson a kegyelmekben leggazdagabb éltető Lélek, hogy a bűnök összes (108a) szennyétől

²⁰ Jn 19, 26–27.

megtisztítson, szent erényekkel pedig felékesítsen, és képessé tegyen arra, hogy Isten és felebarátaim szeretetében tökéletesen megmaradjak és kitartsak, és hogy ezen életpálya után a Szentlélek, a kegyelmek bőkezű ajándékozója elvezessen engemet választottainak örömébe, aki az Atyaistennel és a Fiúval egylényegű, és örökké élő és uralkodó Isten minden századok századain át. Ámen.” (108b)

A korábbi kutatók, Csontos²¹ és Csapodi²² is felhívta a figyelmet arra, hogy az imák szövegében egy bűnös nő (*peccatrix, famula*) könyörög. Az iméti, három lap terjedelmű imában, amelynek címe *Oratio devotissima* (A legáhítatosabb imádság), egy férfi vallja magát bűnösnek, többször is: egyszer a legistentelenebb bűnösnek (*impiissimus peccator*), háromszor pedig egyszerűen bűnösnek (*peccator*). Az ima különlegessége, hogy a bűnös nem egyedül Szűz Máriához könyörög, hanem Szűz Máriához és János apostolhoz együtt, akiket a kereszten függő Jézus – mondhatnánk – egymásra bízott. Először Szűz Máriát szólítja meg az imádkozó férfi, rendkívül gondosan és választékosan. Azt kéri, hogy legyen kegyes hozzá, és mindenben támogassa. Azután hasonló gondossággal fordul János apostolhoz, hangsúlyozva, hogy ő Jézus barátja, akit a Megváltó rendkívüli gonddal választott ki, és a többi apostolnál jobban szeretett. Tőle is segítséget kér. Ezután felajánlja nekik testét és lelkét, cserében arra kéri őket, hogy járjanak közbe érte, bűnösért. Istentől ugyanis bármit kérhetnek, megkapják, mert amit ők akarnak, Isten is azt akarja. Végül azért könyörög a bűnös férfi, hogy vegyék rá a Szentlelket arra, hogy segítsen neki a felebaráti szeretetben mindvégig következetesen kitartani, s így elnyerhesse az örök életet.

Az ima árnyalt és körültekintő fogalmazása, logikus gondolatmenete arra utal, hogy a kérő nagy műveltségű és hatalmú férfi. Erre utalhat különleges címe is: *A legáhítatosabb imádság: Oratio devotissima*. Azért a legáhítatosabb, mert ez az imádkozó férfi az egyik legfontosabb személyiség Beatrix családjában. Ezt sugallja az ima helye is: rögtön a Szent Szűz tagjait magasztaló imádság után következik. Feltűnő, hogy miért szerepel itt éppen János apostol Szűz Máriával együtt. Véleményünk szerint azért, mert az ima Aragóniai János nevében lett írva, akinek János apostol a védőszentje. Ráth György ezt írja születési idejéről: „Aragóniai János, Ferdinánd nápolyi király legifjabb fia született 1463-ban.”²³ Ugyanezt a születési dátumot találjuk legújabb lexikonunkban is.²⁴ Berzeviczy Albert viszont így összegezi Beatrix és testvérei életkorát: „Ebből a házasságból már a Beatrix születését megelőzőleg négy gyermek származott: Alfonso, capuai és calabriai

²¹ CSONTOSI János: „Beatrix királyné imakönyve Mőlke”. *Magyar Könyvszemle*, 1880, 379.

²² CSAPODI Csaba: *Psalterium Beatae Mariae Virginis. Beatrix királyné imádságos könyve*, Budapest, Helikon, 1991, 11.

²³ RÁTH György: „Aragóniai János.” – Első közlemény – *Századok*, 24 (1890) 328.

²⁴ *Magyar Nagylexikon*, 2. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994, 271.

herceg, Ferrante utódja a trónon, ki Beatrix születésekor kilencz éves volt; Eleonóra, később Ferrara hercegnője, ki hét évvel, Federigo – utóbb szintén király – ki öt évvel, és később Giovanni, a későbbi bíboros s esztergomi érsek, ki egy évvel volt idősebb Beatrixnál.²⁵ Berzeviczy meg is indokolja, miért tartja Jánost (Giovannit) idősebbnek Beatrixnál, ugyanitt az 5. lábjegyzetben:

„Giovannira nézve a rendesen megbízható *Notar Giacomo* (id. m. 96. l.) pontos adata elfogadható szemben *Caputó*-val (id. m. 47. l.), ki 1463-ban születettnek mondja s kinek nyomán indult valószínűleg Ráth György is »*Aragóniai János*« cz. tanulmányában [...] Nem valószínű, hogy a pápa Jánost már 16 éves korában (1479) legátusként küldte volna s Mátyásnak a következő évek alatti levelezése vele szintén arra mutat, hogy akkor már teljesen érett, a pápa és a király bizalmát egykép bíró fiatalembernek kellett lennie.”

Az imádkozó bűnös férfi tehát lehet Aragóniai János, mert egyrészt Beatrix testvére volt, másrészt, mint esztergomi érseket, Magyarországhoz is szoros kapcsolatok fűzték. János apostolt tehát azért szerepelteti Szűz Mária mellett az imádságoskönyv összeállítója, hogy Aragóniai Jánosra, Esztergom érsekére emlékeztessen.

1.3. BÚCSÚIMÁDSÁGOK 15 NAPON KERESZTÜL (109A).²⁶

„*Első nap egy Miatyánk és egy Üdvözlégy.*

Ó, testünk és lelkünk édessége és nyugalma, aki szenvedésed éjszakáján az Atyád-hoz így imádkoztál: »Atyám, ha lehetséges, kerüljön el tőlem ez a kehely, de ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy te.«²⁷ Abban az órában olyan szükségben voltál, hogy vér ömlött legdrágább testedből (109b).

Kérlek téged, Jézus, hogy jóságosan engedd meg nekem azt a kegyelmet, hogy olyan hevesen tudjak könyörögni, hogy vele elnyerhessem bűneim bocsánatát. Ámen.
Második nap.

Ó, édes Jézus, összes teremtményeidnek megnyugvása és vigasza, akit szenvedésed éjszakáján apostolai és tanítványai elhagytak,²⁸ és egyedül maradtál ellen-

²⁵ BERZEVICZY Albert: *Beatrix királyné (1457–1508). Történelmi élet- és korrajz*, Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. kiadása, 1908, 20.

²⁶ A búcsú fogalmáról, gyakorlatáról lásd: Dr. SZÁNTÓ Konrád O. F. M.: *A katolikus egyház története* I. kötet, Ecclesia, Budapest, 1987, 475–477; 564–565.

²⁷ Mt 26, 39.

²⁸ Mt 26, 56.

ségeiddel. Könyörgök hozzád (110a), kedves Jézusom, hogy halálom éjszakáján ne hagyj ott lelkemet ellenségeim kezében, míg el nem vezetsz szenvedésed érdemével dicsőséges látásodhoz. Ámen. *Harmadik nap.*

Ó Jézus Krisztus, a küzdők jutalma és koszorúja, aki akkora csapások sokaságát kaptad értünk, ²⁹ hogy azoknak nagysága felért Atyádhoz, és betöltötte a világmindenséget (110b).

Erre a felülmúlhatatlan szeretetedre kérlek téged, hogy az összes keresztényeket, akik a keresztség forrásától megújultak, és a te drága véred által megváltattak, tedd méltóvá arra, hogy választottaid közé bekerüljenek, és jobboldon kapjanak helyet. Ámen. *Negyedik nap.*

Ó, az emberi nem megjavítója, Úr Jézus Krisztus, aki szenvedésed éjjelén inaid és csontjaid megtörésekor (111a) a legborzalmasabb büntetéseket szenvedted el, és legdrágább fejedet sűrű töviskoszorú sebezte, s onnan csorgott a véred, és oldaladat lándzsa döfte át,³⁰ könyörgök hozzád, te legdrágább szeretet, tölts el engem erényekkel, és add meg nekem, hogy olyan hevesen szeresselek és szolgáljak neked, hogy képes legyek eljutni az angyalok és minden választottaid közösségébe. Ámen. *Ötödik nap.* (111b)

Ó, emberi nem kedvessége és édessége, aki a mi üdvösségünk miatt keresztre feszítve szomjúhoztál,³¹ és legdrágább testednek minden tagja és csontja szétfeszítve és megszámlálva volt, kérlek téged, édes Úr Jézus Krisztus, erre a szenvedésedre, hogy engem, szerencsétlen nőt (*me miseram*) úgy köss magadhoz, hogy sem kedvezőtlen, sem kedvező körülmények között ne távolodhassam el tőled. Ámen. *Hatodik nap.* (112a) Ó, földkerekség alakítója és teremtője, Úr Jézus Krisztus! Azokat a kezeket, amelyek engem és az eget megformázták, fához szegezték, és lábaidat, amelyek szárazon jártak a tengeren, kegyetlenül átszúrták, kérlek téged, jóságos Jézus, hogy ezen csapások miatt bocsásd meg nekem mindazt, amit vétkeztem cselekvéssel vagy törekvéssel, s így képes legyek úgy tevékenykedni és dolgaimat úgy végezni, hogy boldogságos királyságodba bejuthassak. Ámen. (112b)

Hetedik nap.

Ó, gazdagság magassága és tudományok bölcsessége, Isten, akinek felfoghatatlanok a művei, mivel téged, aki mindent teremtettél, mezítelenül keresztre feszítettek, és egyedül maradtál leggonoszabb ellenségeid, a zsidók között, mint a bárány a farkasok között, mivel nem lehetett olyat találni, aki téged felismert volna, vagy

²⁹ Mt 27, 27–31.

³⁰ Jn 19, 34.

³¹ Jn 19, 28

veled jót tett volna. Ezért kérek téged, édes Jézusom, hogy halálom óráján (113a), amikor erényem elhagy, és ami e világban van, eltávolodik tőlem, te, az én teremtőm, ismerj fel mint teremtményedet, és vezess el az örök életre. Ámen. *Nyolcadik nap.*

Ó, élet vizének forrása, amelyből az angyalok és az igazak lelkei élnek, te, aki a kereszten szomjaztad a lelkek üdvösségét, ezt mondtad: szomjazom, és szomjúságodban megittattak epével vegyített ecettel,³² erre a (113b)

kínzásodra kérek téged, jóságos Jézusom, hogy add meg nekem a könnyek kegyelmét, hogy amennyire vágyódik a szarvas a vizek forrására, annyira szomjazzon és éhezzen tégedet, az élő vizek forrását az én lelkem. És te, jóságos Jézus, lakasd jól szívem szomját magadból annyira, hogy bensőmből élő vizek fakadjanak. Ámen. *Kilencedik nap.*

Ó, angyalok öröme és szabadsága, Úr (114a) Jézus Krisztus, aki a kereszten a te istenségedben észrevetted, hogy a te szenvedésed annyira hatékony és bőséges a világ megváltására, és láttad mindazokat, akik háládatlanságuk és gonosz tetteik miatt kénytelenek alászállni a pokolra. És ezért sírva könyörgök, és kérek téged, Úr Jézus Krisztus, ama legdrágább könnyeidre, hogy a pokoltól, amit bűneim miatt (114b)

megérdemelnék, szabadítsd meg lelkemet, és engedd meg, hogy a te szentjeiddel örökké örvelezhessek. Ámen. *Tizedik nap.*

Ó, jóságos Jézus, szegények menedéke a bajokban, aki a mi üdvösségünk miatt a kereszten magadra maradtál, és ezért hangosan mondtad Atyádnak: Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?³³ kérek téged akaratod miatt, hogy lelki (115a) vagy testi bajaiban ne hagyj *engem, bűnös férfit (me peccatorem)* segítséged nélkül, hanem ragadj ki ellenségeim okozta bajból, aggodalomból, félelmekből, kegyetlenkedésből. Ámen. *Tizenegyedik nap.*

Ó, édesség és erős gyengédség, Úr Jézus Krisztus, aki a kereszten elvesztetted a mi üdvösségünkért felvett emberi test szerinti erősségedet, kérek téged, édességes Úr Jézus Krisztus (115b),

engedd meg nekem azt a kegyelmet, hogy minden erőmet neked szentelhessem, amíg csak élek. Ebben a világban szívemmel és testemmel úgy szolgálhassak neked, amilyen tetszéssel igyekeztem a világnak szolgálni. Így szándékozom és kívánok tetszeni neked, Urannak, Istenemnek, Jézus Krisztus. Ámen. *Tizenkettedik nap.*

Ó, minden jónak adományozója, Úr Jézus Krisztus, aki egész drágaságos (116a) véredet kiontottad a kereszten a mi üdvösségünkért, és annyira minden vér nélkül maradtál, mint Ádám, mielőtt lelkedet kiadtad. Legdrágább véred eme kiontására

³² Jn 19, 29.

³³ Mk 15, 34.

kérlek téged, édességes Uram, Jézus Krisztus, hogy ennek a világnak minden szeretetét távolítsd el a szívemből, és tüzelj fel úgy a te szeretetedre, hogy ne keressen lelkem semmi más örömet és vidámságot (116b)

ebben a világban. Ámen. *Tizenharmadik nap.* Ó, benned hívök reménye és üdvössége, Isten és szüzek dicsőssége, Jézus Krisztus, aki a kereszten a kilencedik órában ezt mondtad: Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet,³⁴ könyörgök hozzád, Megváltóm, Jézus Krisztus, hogy engedd meg nekem azt a kegyelmet, hogy beteljesülésem órájában jó lélekkel és tökéletes hittel mondhassam neked: jóságos Atya, kegyességes Atya, aki a saját véreddel (117a) megváltottál engemet, azon boldogságos kezeidbe ajánlom lelkemet, amelyeket a kereszten felém kiterjesztettél, üdvözítve engemet. Mert hát *biztonságban* (*securus*) és örvendezve jövök hozzád, Teremtőm és Megváltóm, mivel remélem, hogy irgalmasan fogadsz engemet. Ámen. *Tizennegyedik nap.* Minden jó beteljesítője, aki miután megízlelted az ecetet,³⁵ ezt mondtad: Beteljesedett, és lehajtvá (117b)

fejedet, kiadtad lelkedet.³⁶ Könyörgök hozzád, mesterem és jóságos Jézusom, hogy legyen képes jót cselekedni, és hogy minden jót, amibe belekezek, vezetéseddel halálomig befejezhessek és véghez vihessek, és hogy kitartó lehessenek a jócselekedetekben, és halálom óráján mondhassam neked: Íme, bevégeztem és befejeztem, amit rám bízál, hogy elvégezzem. És most eljövök hozzád mesterem, Uram, Jézus Krisztus, aki (118a) irgalmasan megígérted nekem a legdrágább jutalmat és ama nevezetes koszorút. Ámen. *Tizenötödik nap.*

Ó, Úr Jézus Krisztus, betegek üdvössége és szerencsétlenek vigasza, aki testeden hordoztad bűneinket, valóban te vagy az, aki fájdalmainkat elviselted, és megszabadítottál bennünket az örök haláltól. Mert édességes testeden a lábad talpától a fejed tetejéig nem volt egy ép tag. Alakodra nézve szép és tiszteletre méltó voltál (118b)

az emberek fiai előtt. És nem csoda, hogy olyan lettél, mint egy leprás, hiszen ötezer-négyszázkilencven csapást viseltél szentséges testeden. Akaratodra kérlek, hogy bűneim sebeit gyógyítsad, és minden hibámat levetkőzve neked, Istenemnek alázatosan szolgálhassak, és én, aki legdrágább véred által meg vagyok váltva, és (119a) szenvedésed emlékét ápolom, eljuthassak boldogságos szemlélésedre. Ámen.” (119b)

A fentebbi búcsúimádság tizenöt napra van felosztva. Különlegessége, hogy két különböző személy mondja. Az ötödik nap egy nő így imádkozik: „Ó, az emberi

³⁴ Lk 23, 46.

³⁵ Lk 23, 36.

³⁶ Jn 19, 30.

nem kedvessége és édessége, aki a mi üdvösségünk miatt keresztre feszítve szomjúhoztál, és legdrágább testednek minden tagja és csontja szétfeszítve és széttörve voltak, kérlek téged, édes Úr Jézus Krisztus, erre a szenvedésedre, hogy *engem, szerencsétlen nőt (me miseram)* úgy köss magadhoz, hogy sem kedvezőtlen, sem kedvező körülmények között ne távolodhassam el tőled. Ámen.” (112a) A hatodik napon ugyanez a nő folytatja könyörgését, és kijelenti: úgy akar élni, hogy Jézus boldogságos királyságába eljusson. (112b)

A hetedik nappal megváltozik az ima stílusa, s egyre realiztikusabb lesz Krisztus szenvedéseinek és halálának leírása a kereszten. Mindez úgy sejteti, hogy az imádkozó személye megváltozott. Valóban a tizedik napon egy férfi így imádkozik: „Kérlek téged akaratod miatt, hogy lelki (115a) vagy testi bajaimban ne hagyj *engem, bűnös férfit (me peccatorem)* segítséged nélkül, hanem ragadj ki ellenségeim okozta bajból, aggodalomból, félelmekből, kegyetlenkedésből. Ámen.” (115b) A továbbiakban ez a férfi elmondja, hogy minden erejét Istennek akarja szentelni, amíg csak él. Mindvégig kitartó akar lenni a jó cselekedetekben, csak Istennek akar szolgálni, szenvedéseinek emlékét akarja ápolni, hogy végül is eljusson Isten boldog szemlélésére – mondja a 15. napon.(119ab).

Az eddig mondottak alapján nem nehéz kikövetkeztetni, hogy ki ez nő és ki az a férfi, akiknek nevében a fenti imádságokat összeállították. Ha *A legáhítatosabb imádság peccator* imádkozóját Aragóniai Jánossal, Beatrix bátyjával azonosítjuk, akkor a búcsúimádság *peccatorját* is vele kell azonosítanunk. A magát *szerencsétlen nőnek (me miseram)* nevező hölgyet tekinthetjük Eleonorának, Beatrix nővérének, aki mindvégig erényes családaya maradt.

1.4. ORATIO (IMÁDSÁG)

Végül következik egy *Oratio* (Imádság) című hosszabb szöveg, amelyben egy nő egyszer a leghálátlanabb bűnös nőnek (*ingratissima peccatrix*), háromszor a legszerencsétlenebb bűnös nőnek (*miserima peccatrix*), egyszer pedig a legsilányabb nőnek (*vilissima peccatrix*) vallja magát, miközben így imádkozik:

„Hálát adok neked, édességes Úr Jézus Krisztus, megszámlálhatatlan jótetteidért, amelyeket nekem, a *leghálátlanabb bűnös nőnek (ingratissime peccatrici)* juttattál, különösképpen ama ötezer-négyszázkilencven legszentebb sebedért, amelyek a te legszenteltebb és legártatlanabb (119b)

testeden értem keletkeztek, amelyen lábad talpától a fejed tetejéig nem volt egy ép tag, hanem minden legszentebb tagod, miután kiszenvedtél, véredtől csöpögött. Erre a szörnyűséges szenvedésedre és ezekre a te legszentségesebb sebeidre kérlek téged,

édességes Úr Jézus Krisztus, méltóztassál megengedni nekem, a *legszerencsétlenebb bűnös nőnek (mihi miserime peccatrici)*, hogy a türelem és az alázatosság lelkületével (120a) szívesen viseljek el minden kellemetlenséget érted, én Uram és én Istenem, úgy, ahogyan te értem méltóztattál elviselni akkora szenvedést. És bocsásd meg nekem, a *legszerencsétlenebb bűnös nőnek (mihi miserime peccatrici)* mindazt, amit hibáztam vagy vétkeztem ellened gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással. Mindezeknek kijavításáért vagy megtisztításáért legdrágább véredet értem, (120b)

legsilányabb bűnös nőért (pro me vilissime peccatrici) kiontva, az Atyaistennek kegyesen ajánld föl. És ezeket az én szegényes imácskáimat fogadd el, édességes Úr Jézus Krisztus, ama kiváló fenségés szeretettedben, amellyel szentséges testednek összes sebeit elviselted. És nekem, *legszerencsétlenebb bűnös nőnek (mihi miserime peccatrici)* irgalmazz, és minden bűnösnek, és minden hívednek, mind az élőknek, mind elhunytaknak, aki élsz és uralkodsz, Isten, mind örökön örökké. Ámen.” (121a)

Az *Oratio* (Imádság) *legszerencsétlenebb bűnös nője (miserima peccatrix)* pedig maga Beatrix királyné lehet. Ezzel a szigorúbb megszólítással, amelyet kisebb változtatással ötször megismétel az imádság megszövegezője, az aragóniai királyi család megbízásából finoman figyelmeztetni kívánta Magyarország leendő királynéját, hogy igyekezzék kordában tartani féktelen természetét.

TUDOMÁNYUNK
TÖRTÉNETE ÉS MŰHELYEI
